

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Факультет іноземної філології

Кафедра романських мов та інтерлінгвістики

ОКСАНА ГАЛЯН

Методологія та організація наукових досліджень

для студентів денної та заочної форм навчання

Навчально-методичне видання

Луцьк

Вежаа-Друк

2021

УДК 001.891(075.8)

Г-17

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 9 від 19 травня 2021 року)*

Рецензенти:

Станіслав О.В. – доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри романських мов та інтерлінгвістики Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Старко В. Ф. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології Гуманітарного факультету Українського Католицького Університету.

Галян О.В.

Г-17 Методологія та організація наукових досліджень: навч.-метод. видання. /
О.В.Галян. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 26 с.

Методична розробка має на меті ознайомити студентів із теоретичними засадами методології науково-дослідної діяльності. Містить лекційний матеріал, спеціально розроблені практичні навчальні завдання, перелік запитань для здійснення здобувачами самоконтролю за ступенем засвоєння ними теоретичного і методичного матеріалу, список рекомендованої літератури та інформаційних ресурсів.

Методичні рекомендації призначені для студентів вищих навчальних закладів, аспірантів та всіх, хто цікавиться основами методології наукових досліджень.

УДК 001.891(075.8)

© Галян О. В., 2021

© Волинський національний університет
імені Лесі Українки, 2021

ВСТУП

Наукова діяльність у вищих навчальних закладах є невід'ємною складовою освітнього процесу й здійснюється з метою інтеграції наукової, навчальної та виробничої діяльності в системі вищої освіти. Успішність наукової діяльності неможлива без знання її методології, теорії, технології, методів та організації дослідження.

Навчальна дисципліна «Методологія та організація наукових досліджень» вивчає суть методології і методів, вибір напрямку та теми наукового дослідження, організацію науково-дослідної роботи. Об'єктом даного курсу є вивчення засобів, методів та прийомів наукового дослідження, за допомогою яких суб'єкт наукового пізнання одержує нові знання про реальну дійсність. Предметом дослідження є поняття і методи науки, їх сфера застосування.

Знання з навчальної дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень» потрібні студентам, аспірантам, співробітникам наукових підрозділів – усім тим, хто бере участь у навчальному й науковому процесах. Успішне володіння навичками дослідження і творчої роботи допомагає студентам досить легко адаптуватися в професійну діяльність, сприятиме розвитку раціонального, творчого мислення, застосовувати наукові знання в практичну площину.

Лекція №1

Методологічні основи наукового пізнання та творчості.

Поняття про методологію наукового дослідження

Наукова діяльність у вищих навчальних закладах є невід'ємною частиною освітнього процесу. Закон України «Про вищу освіту» визначає основні завдання наукової діяльності у вищих навчальних закладах, до яких належать органічна єдність змісту освіти й програм наукової діяльності; створення стандартів вищої освіти, підручників і навчальних посібників з урахуванням досягнень науки й техніки; упровадження результатів наукових досліджень у практику; безпосередня участь суб'єктів навчально-виховного процесу в науково-дослідних роботах, що проводяться у вищому навчальному закладі; організація наукових, науково-практичних, науково-методичних семінарів, конференцій, олімпіад, конкурсів науково-дослідних, курсових, магістерських, дипломних та інших робіт учасників навчально-виховного процесу.

Успішне визначення завдань проведення науково-дослідної роботи, одержання практичної цінності її результатів зумовлені правильним використанням основ методології наукових досліджень. Єдиного визначення поняття „*методологія*” не існує. Сьогодні під *методологією* мають на увазі таке:

- сукупність пізнавальних засобів, методів, прийомів;
- науку про методи дослідження;
- сукупність методів, способів, прийомів та їх послідовність, визначену під час розробки наукового дослідження;
- схему, план, розв'язання поставленої науково-дослідної задачі.

Методологія – це вчення про систему методів наукового пізнання та перетворення реальної дійсності. В буквальному розумінні методологія – це вчення про метод.

Головною метою методології є вивчення тих засобів, методів та прийомів наукового дослідження, за допомогою яких суб'єкт наукового пізнання одержує нові знання про реальну дійсність. Предмет її вивчення – це поняття і методи науки, їх сфера застосування.

Методологія науки може бути *загальною або конкретно-науковою*. *Загальна методологія* науки досліджує закони розвитку наукового пізнання в цілому. Водночас методологія ґрунтується на законах окремих наук, особливостях пізнання конкретних процесів і проявляється у здійсненні теоретичних узагальнень, принципів методів дослідження окремих наук. Тому вона виступає і як *конкретно-наукова*.

Методологія виконує різні функції:

- визначає способи здобуття наукових знань, які відображають динаміку процесів та явищ;
- передбачає особливий шлях, за допомогою якого може бути досягнута науково-дослідна мета;
- забезпечує всебічність отримання інформації щодо процесу чи явища, що вивчається;
- допомагає введенню нової інформації;
- забезпечує уточнення, збагачення і систематизацію термінів і понять у науці;
- створює систему наукової інформації, яка базується на об'єктивних явищах, і логіко-аналітичний інструмент пізнання.

Методологія має два аспекти: ***теоретичний та нормативний***.

Теоретичний аспект передбачає визначення основних закономірностей цієї галузі знань як вихідних положень наукового пошуку, виявлення й оцінку суспільної цінності, соціальної ролі теорії або теоретичного положення, рекомендацій (світоглядна функція).

Нормативний аспект охоплює вивчення загальних принципів підходу до різних об'єктів дійсності, різних класів наукових задач, вивчення системи загальних і спеціальних методів і прийомів наукового дослідження.

Основні елементи та форми методології наукового дослідження

Теоретичний рівень наукового дослідження пов'язаний з глибоким аналізом наукових фактів, проникненням у суть явищ, що досліджуються, пізнанням та формулюванням законів науки, тобто з поясненням предметів і процесів реальної дійсності. Результати теоретичного дослідження знаходять своє вираження в таких формах, як *закон, теорія, наукова гіпотеза*.

Закон – внутрішній суттєвий та стійкий зв'язок явищ, що зумовлює їх упорядковану зміну.

Теорія – система узагальненого достовірного знання про той чи інший «фрагмент» дійсності, яка описує, пояснює та передбачає функціонування певної сукупності об'єктів, що його складають.

Гіпотеза – система умовиводів, за допомогою яких на основі ряду фактів робиться висновок про існування об'єкта, зв'язки або причини явища, причому цей висновок не можна вважати абсолютно достовірним.

На основі емпіричних даних на теоретичному рівні дослідження відбувається об'єднання за допомогою думки об'єктів, що досліджуються, осягнення їх суті, законів існування, які становлять собою основний зміст теорій. По-перше, дослідник пізнає суть об'єктів, що вивчаються; по-друге, на теоретичному рівні відбувається осягнення об'єктивної істини у всій її конкретності та повноті змісту. На основі теоретичного пояснення та пізнаних законів відбувається наукове передбачення майбутнього.

Таким чином, **метою теоретичних досліджень** є виявлення важливих зв'язків між об'єктом, що досліджується, та навколишнім середовищем, пояснення та узагальнення результатів емпіричного дослідження, виявлення загальних закономірностей та їх формалізація.

Теоретичне дослідження завершується формуванням *теорії* – системи наукових достовірних знань у формі тверджень і доказів, яка не обов'язково пов'язана з побудовою її математичного апарату.

Теоретичне дослідження включає такі процедури:
– аналіз суті процесів, явищ;

- формулювання гіпотези дослідження;
- побудову (розроблення) фізичної моделі;
- проведення математичного дослідження;
- аналіз теоретичних рішень;
- формулювання висновків.

Якщо не можна провести математичне дослідження, то робоча гіпотеза формулюється в словесній формі із залученням графіків, таблиць тощо. Теоретичні дослідження відіграють велику роль у процесі пізнання об'єктивної дійсності, оскільки вони дозволяють глибоко проникнути в суть природних явищ, створюють наукову картину світу, що постійно розвивається.

Теоретичні дослідження є функцією мислення, яка полягає в тому, щоб відкривати, перевіряти, частково освоювати різні сфери природи, створювати та розвивати світогляд.

Лекція №2

Поняття про метод наукового дослідження. Типологія методів наукового дослідження.

Розвиток методології науки пов'язаний з розвитком методів наукового пізнання дійсності. *Метод (від грец. *methodos* - спосіб пізнання)* – це спосіб, шлях пізнання та практичного перетворення реальної дійсності, система прийомів та принципів, що регулюють практичну та пізнавальну діяльність людей.

Таким чином, щодо наукового дослідження метод визначається як сукупність визначених правил, прийомів, способів і норм пізнання певного суб'єкта чи явища.

Типологія методів наукового дослідження.

В сучасному наукознавстві успішно працює багаторівнева методологічна класифікація методів наукового пізнання, згідно з якою за

ступенем спільності та сферою дії методи наукового пізнання поділяються на *загальні філософські, загальнонаукові, окремо наукові, дисциплінарні та міждисциплінарні методи дослідження*.

Загальні методи – це система принципів, прийомів, що мають загальний, універсальний характер, є абстрактними, суворо не регламентовані, не піддаються формалізації та математизації і не замінюють спеціальних методів (методів окремих наук).

Методи окремих наук – це сукупність способів та принципів пізнання, прийомів і процедур дослідження, що застосовуються в тій чи іншій науці. **Загальнонаукові методи** дослідження можна класифікувати залежно від рівнів пізнання – *емпіричного або теоретичного*, на яких вони (методи) застосовуються.

На емпіричному рівні переважає живе споглядання (чуттєве пізнання), раціональний момент тут наявний, але має підпорядковане значення. Тому досліджуваний об'єкт відображається переважно з боку зовнішніх зв'язків та проявів, що доступні живому спогляданню. Збирання фактів, їх первинний опис, узагальнення, систематизація – характерні ознаки емпіричного пізнання.

До основних методів, які використовуються на **емпіричному рівні** дослідження, можуть бути віднесені: *спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент, абстрагування, аналіз і синтез*. Теоретичний рівень дослідження пов'язаний з більш глибоким аналізом фактів, з проникненням у сутність досліджуваних явищ, з пізнанням та формулюванням законів, тобто з поясненням реальної дійсності.

До основних методів, які використовуються на **теоретичному рівні** дослідження, можуть бути віднесені: *індукція і дедукція, ідеалізація, формалізація та інші*.

Спостереження – це цілеспрямоване, систематичне, планомірне, активне вивчення предметів та явищ реальної дійсності, що знаходяться в

природному стані або в умовах наукового експерименту. Під спостереженням також розуміють апробацію, обґрунтування висунутих гіпотез або проміжних результатів дослідження. Вчений використовує спостереження з метою збору наукових фактів для винайдення способу розв'язання проблеми (висування та доведення гіпотези). **Наукові факти** – відбиті свідомістю факти дійсності, причому перевірені, осмислені та зафіксовані мовою науки у вигляді емпіричних суджень.

Порівняння – один із найбільш поширених методів пізнання, який дозволяє встановити подібність та розбіжність предметів та явищ. Недарма говорять, що «все пізнається в порівнянні». У результаті порівняння виявляється те загальне, що притаманне ряду об'єктів. Різновидом порівняння є аналогія.

Аналогія – метод наукового дослідження, завдяки якому досягається пізнання одних предметів і явищ на основі їх подібності з іншими. Одним із різновидів методу аналогій є метод моделювання.

Моделювання – метод наукового пізнання, що ґрунтується на заміні предмета або явища, що досліджуються, на їх аналог – модель, що містить істотні риси оригіналу.

Вимірювання – це метод дослідження, за допомогою якого визначається числове значення деякої величини з використанням одиниці вимірювання об'єкта.

Експеримент – метод емпіричного дослідження, що базується на активному та цілеспрямованому втручанні суб'єкта у процес наукового пізнання явищ та предметів реальної дійсності шляхом створення контрольованих та керованих умов, що дозволяють виділяти визначені якості, зв'язки в об'єкті, що досліджуються, та багатократно їх відтворювати.

Абстрагування – метод, який дає змогу переводити від конкретних питань до загальних понять і законів розвитку. Зміст цього методу полягає в суттєвому відволіканні від несуттєвих властивостей, зв'язків, відносин,

предметів та в одночасному виділенні, фіксуванні певних сторін цих предметів, які цікавлять дослідника.

Конкретизація – метод дослідження предметів у всій їх різноманітності, у якісній багатогранності реального існування на відміну від абстрактного вивчення предметів.

Аналіз – метод дослідження, що полягає в уявному або практичному розчленуванні цілого на складові частини, кожна з яких аналізується окремо у межах єдиного цілого.

Синтез – метод вивчення об'єкта у його цілісності, у єдиному взаємному зв'язку його частин. У процесі наукових досліджень синтез пов'язаний з аналізом, оскільки дає змогу поєднати частини предмета (об'єкта чи явища), розчленованого в процесі аналізу, встановити їх зв'язок і пізнати предмет (об'єкт чи явище) як єдине ціле.

Індукція – метод дослідження, при якому загальний висновок про ознаки множини елементів виводиться на основі вивчення цих ознак у частини елементів однієї множини.

Дедукція – метод логічного висновку від загального до часткового, тобто спочатку досліджують стан об'єкта в цілому, а потім його складові елементи.

Метод ідеалізації – конструювання подумки об'єктів, яких немає в дійсності або які практично нездійсненні. Мета ідеалізації – позбавити реальні об'єкти деяких притаманних їм властивостей і наділити (подумки) ці об'єкти певними нереальними і гіпотетичними властивостями.

Формалізація – метод вивчення різноманітних об'єктів шляхом відображення їхньої структури у знаковій формі за допомогою штучних мов, наприклад, мовою математики.

Історичний метод дослідження є важливим знаряддям пізнання суспільних явищ та процесів. Його сутність полягає у вивченні всіх явищ та процесів у динамічному розвитку, становленні та у зв'язку з конкретними етапами історії суспільства

Лекція №3

Вибір напрямку наукового дослідження. Поняття наукової проблеми

Наукова проблема – питання, що потребує наукового вирішення; завдання для пошуку невідомого; сукупність нових діалектично складних теоретичних або практичних питань, які суперечать існуючим знанням або прикладним методикам у конкретній науці і потребують вирішення за допомогою наукових досліджень.

Правильна постановка та чітке формулювання проблеми не менш важливе, ніж її вирішення. Вибір проблеми значною мірою визначає як стратегію дослідження взагалі, так і напрям наукового пошуку зокрема. Джерелами наукових проблем є як практика, так і потреби власне науки (необхідність удосконалення методів наукового дослідження, уточнення категорійно-понятійного апарату тощо). Залежно від способу вирішення всі проблеми можна поділити на три типи: **інформаційні, аналогові та гіпотетичні**.

Інформаційна проблема характерна для проблемного викладення. Ключ до вирішення інформаційної проблеми науковець знаходить у літературних джерелах.

Аналогова проблема (аналогічні способи вирішення) характерна для групи практичних проблем. Поставлена проблема даного виду не завжди потребує нового способу вирішення (навіть за умови існування нових фактів), а вирішується за аналогією.

Гіпотетичні проблеми вирішуються шляхом суджень та умовиводів у ході висування припущень, гіпотез, їх перевірки та обґрунтування.

Будь-яка наукова робота починається з формулювання проблеми, яку необхідно вирішити. Це завдання передбачає виконання цілого комплексу робіт і реалізується в декілька етапів:

- *визначення мети* (на основі вивчення планів науково-дослідних робіт; науково-дослідної тематики, передбаченої планами галузевих міністерств,

відомств, академій наук; тем-завдань, замовлень на проведення досліджень; цільових комплексних, галузевих і регіональних науково-технічних програм тощо);

- *постановка проблеми* на основі вивчення літературних джерел, ознайомлення з тими питаннями, які вже вирішені, ознайомлення з науковими роботами, які дають уявлення про галузь дослідження);

- *розроблення структури проблеми* (її конкретизація на основі уточнення мети дослідження; уточнення змісту проблеми; виділення підпроблем; визначення конкретних завдань; вибору методів дослідження);

- *визначення актуальності проблеми*.

У прикладному дослідженні замість формулювання проблеми можна скласти список конкретних запитань, на які необхідно одержати відповіді. У сформульованій проблемі вже міститься мета дослідження, яка в процесі дослідження може розвиватися, збагачуватися, але її суть залишається тією ж, поки проблема не буде вирішена.

Одночасно з формулюванням проблеми визначається головний напрям дослідження, його основна ідея. Ця ідея є важливою категорією, що визначає, за яким напрямом буде будуватися дослідження проблеми і як буде сформульована *гіпотеза*, тобто наукове припущення, що висувається для пояснення явищ дійсності (процесів) або причин, які зумовлюють певний наслідок, і потребує перевірки дослідом та теоретичного обґрунтування. Якщо гіпотеза узгоджується з науковими фактами, то в науці її називають теорією або законом.

Поняття теми дослідження та її формулювання.

Оскільки наукова проблема є сукупністю складних теоретичних або практичних питань, то в процесі наукового дослідження проблему поділяють на складові компоненти – *теми*.

Тема – частина наукової проблеми, що охоплює одне або декілька питань дослідження. Вибору теми передують досконале ознайомлення з вітчизняними та зарубіжними джерелами інформації з обраного напрямку

наукового дослідження. Тема – це не просто назва наукової роботи, а намічений результат дослідження, спрямований на розв’язання конкретного питання. Це відображення наукової проблеми в її характерних рисах, тому формулювання теми уточнює проблему, окреслює межі дослідження, конкретизує основний задум. Водночас тема є основною планово-обліковою одиницею під час організації наукових досліджень.

За напрямами теми поділяють на *теоретичні, методологічні та організаційні*.

Теоретичні теми передбачають дослідження окремих концепцій теорії відповідної науки, які стосуються її наукових законів.

Методологічні теми стосуються елементів методів конкретних наук, що застосовуються в процесі вивчення їх об’єктів.

Організаційні теми включають організацію досліджень за конкретними науковими напрямами і застосування одержаних результатів у практичній діяльності.

За причиною виникнення розрізняють три види тем: *теми, які виникають у результаті розвитку проблем, над якими працює певний науковий колектив; ініціативні теми; теми на замовлення*.

Процес формування теми дослідження включає такі **етапи**:

- вибір теми;
- обґрунтування, уточнення теми;
- конкретизація теми;
- формулювання назви теми;
- затвердження теми.

Розглянемо окремі **етапи формування теми дослідження**. Вибираючи тему наукового дослідження, можна скористатися такими прийомами:

дослідити стан наукових розробок; ознайомитись із новими результатами досліджень у суміжних сферах науки; оцінити стан розробки методів дослідження; здійснити перегляд відомих наукових рішень за допомогою нових методів, із нових теоретичних позицій, під новим кутом

зору, на більш високому рівні з урахуванням нових, важливих наукових фактів.

У ході обґрунтування (уточнення) і конкретизації теми слід урахувати такі критерії: актуальність; ефективність розроблення; новизна і перспективність; наявність теоретичної бази; її відповідність спрямованості наукової роботи відповідного закладу (установи); здійсненність розроблення в умовах конкретного дослідження.

Під **актуальністю теми** маємо на увазі її значущість, тобто необхідність та невідкладність розгляду для потреб розвитку економіки країни, галузі, підприємства.

Головним критерієм актуальності теми виступає можливість забезпечення найбільшого ефекту.

На стадії формулювання теми наукового дослідження визначають її назву – змістовний заголовок. У назві теми наукової роботи мають бути відображені спрямованість дослідження (проблему, мету або укрупнене завдання), галузь використання, об'єкт і предмет дослідження.

Мета і завдання дослідження

Ураховуючи назву наукової роботи, визначені об'єкт та предмет, формулюється мета дослідження, що зазначає, яку найбільш важливу проблему або завдання має намір вирішити дослідник.

Мета дослідження – це очікуваний кінцевий результат, що зумовлює загальну спрямованість і логіку дослідження (теоретичного або прикладного).

Мета визначається відповіддю на запитання: «Для чого проводиться дослідження?». Чітке формулювання конкретної мети – одна з найважливіших методологічних вимог до програми наукового дослідження. Мета дослідження полягає у вирішенні наукової проблеми шляхом удосконалення вибраної сфери діяльності конкретного об'єкта. Поставленої мети слід обов'язково досягти: на завершальному етапі досліджень необхідно перевірити, чи відповідають висновки поставленій меті. Мета

формулюється лаконічно, вона має точно виражати те основне, що намагається зробити дослідник.

Мета конкретизується та розвивається у завданнях дослідження.

Завдання дослідження визначають для того, щоб конкретніше реалізувати його мету. Завдання наукового дослідження, як правило, полягають у такому:

- вирішення теоретичних питань, пов'язаних із проблемою дослідження (уведення до наукового обігу нових понять, розкриття їх суті й змісту; розроблення нових критеріїв і показників, принципів, умов і факторів застосування окремих методик і методів);

- виявлення, уточнення, поглиблення, методологічне обґрунтування суті, природи, структури об'єкта, що вивчається; виявлення тенденцій і закономірностей процесів; аналіз реального стану предмета дослідження, динаміки, внутрішніх протиріч розвитку;

- виявлення шляхів та засобів удосконалення явища, процесу, що досліджується (практичні аспекти роботи); обґрунтування системи заходів, необхідних для вирішення прикладних завдань;

- експериментальна перевірка розроблених пропозицій щодо вирішення проблеми, підготовка методичних рекомендацій для їх застосування на практиці.

Завдання мають розглядатись як основні етапи наукового дослідження.

Частіше за все формулювання таких завдань здійснюється у вигляді певного набору підпитань. Наприклад: «виявити...», «розробити...», «експериментально перевірити...» тощо.

Формулювання мети й визначення завдань наукового дослідження належить до найважливіших творчих етапів вирішення проблеми. Мета і завдання дослідження мають бути чітко викладені, передбачати розроблення нових напрямів розвитку, удосконалення існуючої методології чи створення нових методик.

Будь-яке наукове дослідження проводиться у певній послідовності:

- 1) формулювання теми, мети і завдань дослідження;
- 2) теоретичні дослідження;
- 3) експериментальні дослідження;
- 4) аналіз і оформлення результатів наукового дослідження;
- 5) упровадження й ефективність наукового дослідження.

Незалежно від теми науково-дослідна робота повинна обов'язково містити такі розділи:

- вступ;
- огляд літератури;
- експериментальна частина;
- висновки і пропозиції;
- перелік використаної літератури;
- додатки.

Вступ має коротко розкривати суть і стан наукової проблеми (завдання), її значущість, підстави та вихідні дані для розроблення теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження. У вступі достатньо кількома реченнями висловити головне – суть проблеми. Шляхом критичного аналізу та порівняння з відомими рішенням проблеми (наукового завдання) обґрунтовують актуальність і доцільність роботи.

Обґрунтування актуальності передбачає відповідь на питання: чому цю проблему потрібно вивчати в даний час? Висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним.

На підставі виявленої проблеми та обґрунтованої актуальності дослідження формулюється мета роботи та визначаються завдання.

В огляді літератури викладається стан досліджуваного питання за даними попередньо опрацьованої інформації. Наприкінці огляду наводиться обґрунтування необхідності виконання зазначеної роботи. На підставі проведеного огляду формулюється і планується зміст дослідження. В огляді обов'язково роблять посилання на джерела використаної літератури.

На початку експериментальної частини викладається таке:

- загальний план проведення дослідження;
- об'єкти дослідження та їхні характеристики;
- методи розв'язання завдань і їхні порівняльні оцінки, кількість повторюваних дослідів, описуються нові та маловідомі характеристики апаратури й методи дослідження, на загальновідомі методи й аналізи тільки роблять посилання.

Потім послідовно викладається хід дослідження із зазначенням технологічних закономірностей, які вивчалися. Результати дослідження, якщо це можливо, слід наводити у вигляді таблиць, графіків, діаграм. Розрахункові таблиці подаються в додатку до роботи.

У наступному розділі роботи зазначаються висновки і пропозиції, тобто підсумовуються результати науково-дослідної роботи. Наводяться дані про нові технологічні процеси; розробку наукових основ і нових методів та принципів дослідження; упорядкування алгоритмів і програм технологічних процесів; нові якісні та кількісні характеристики досліджуваних об'єктів та ін. У першому пункті висновків коротко оцінюється стан досліджуваного питання. Далі розкривають методи вирішення зазначеної наукової проблеми (завдання), їх практичний аналіз, порівняння з відомими розв'язаннями. У висновках необхідно наголосити на якісних і кількісних показниках одержаних результатів, обґрунтувати їх достовірність, викласти рекомендації щодо їх наукового та практичного використання.

Джерела у списку використаної літератури наводяться одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті, в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків, у хронологічному порядку.

У додатки варто включати допоміжний матеріал, який дає уявлення про обсяг проведеної експериментальної роботи тощо. Оформлена, переплетена робота підписується виконавцем.

Практичне заняття №1. Поняття про методологію наукового дослідження.

План

1. Методологія дослідження: поняття, функції і структура.
2. Загальнонаукова та конкретнонаукова методологія.
3. Теоретичний та нормативний аспекти методології.
4. Основні елементи та форми методології наукового дослідження.
5. Види та ознаки наукового дослідження.

Поняття і терміни

Методологія, загальна методологія, конкретнонаукова методологія, теоретичний аспект, нормативний аспект, закон, теорія, наукова гіпотеза, реферат, курсова робота, магістерська робота.

Практичні завдання

1. Використовуючи лекційний матеріал, опрацювати додаткову літературу і засвоїти основні положення даної теми.
2. Підготувати науковий реферат із конкретної теми в процесі вивчення обов'язкових та вибіркового дисциплін.
3. Працюючи над магістерським дослідженням, правильно визначити його методологічну основу.

Індивідуальні науково-дослідні завдання (ІНДЗ)

1. Реферат як форма навчальної й науково-дослідної роботи. Правила написання інформативного реферату.
2. Яке значення має курсова робота для здобувачів вищої освіти?
3. Магістр як ступінь вищої освіти.
4. Методи пошуку і збору наукової інформації.

Питання для перевірки засвоєних знань

1. Назвіть основні підходи щодо визначення поняття методологія.
2. Які основні функції методології ви знаєте?

3. Яка головна мета методології науки?
4. Які видатні вчені займалися осмисленням методів наукового пізнання та розробкою його методології?
5. Порівняйте загальнонаукову та конкретнонаукову методологію.
6. Що таке курсова робота?
7. Дайте визначення поняттю магістр.

Практичне заняття 2: Методологія та методи наукового дослідження

План

1. Методологія дослідження: мета та предмет вивчення.
2. Метод дослідження: поняття, його функція та ознаки.
3. Типологія методів наукового дослідження.
4. Методи, які використовуються на емпіричному рівні дослідження.
5. Методи, які використовуються на теоретичному рівні дослідження.

Поняття і терміни

Методологія, метод, спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент, абстрагування, аналіз і синтез, індукція і дедукція, ідеалізація, формалізація, історичний метод, порівняльний метод та інші.

Практичні завдання

1. Використовуючи лекційний матеріал, опрацювати додаткову літературу і засвоїти основні положення даної теми.
2. Працюючи над магістерським дослідженням, правильно визначити його методологічну основу.
3. Уміти розрізняти типи методів наукових досліджень.
4. Застосувати у магістерській роботі відповідні методи наукового дослідження та пояснити їх корисність.

Індивідуальні науково-дослідні завдання (ІНДЗ)

1. Метод: його функція та ознаки.
2. Методи теоретичного рівня дослідження.

3. Методи емпіричного рівня дослідження.
4. Від чого залежить вибір методів для певного дослідження?

Питання для перевірки засвоєних знань

1. Поняття "методологія", предмет вивчення методології.
2. Що таке метод наукового дослідження.
3. У чому полягає функція методу та яке його значення?
4. Типологія методів наукового дослідження.
5. Охарактеризуйте методи, які використовуються на емпіричному рівні дослідження.
6. Охарактеризуйте методи, які використовуються на теоретичному рівні дослідження.

Практичне заняття №3. Вибір напрямку наукового дослідження. Поняття наукової проблеми

План

1. Наукова проблема. Формулювання наукової проблеми.
2. Інформаційні, аналогові та гіпотетичні проблеми.
3. Формулювання теми наукового дослідження.
4. Визначення мети, завдань, об'єкта й предмета дослідження
5. Пошук інформації у процесі наукової роботи.
6. Електронний пошук наукової інформації.
7. Поняття, загальна характеристика і вимоги до курсових та магістерських робіт.
8. Основні етапи підготовки курсових та магістерських робіт.
9. Структура і технічне оформлення курсових та магістерських робіт.
10. Підготовка до захисту і захист курсової та магістерської робіт.

Поняття і терміни

Наукова проблема, інформаційна, аналогова, гіпотетична проблема, теоретична тема, методологічна тема, організаційна тема, вступ, висновки, об'єкт дослідження, предмет дослідження, мета і завдання дослідження,

огляд літератури, додатки, літературне оформлення, відгук, рецензія, робоча картотека, магістр, магістерська робота.

Практичні завдання

1. Використовуючи лекційний матеріал, засвоїти основні положення цієї теми.
2. Опрацювати довідник здобувача наукового ступеня та засвоїти основні вимоги щодо написання та оформлення наукового дослідження.

Індивідуальні науково-дослідні завдання (ІНДЗ)

1. Алгоритм написання курсової (магістерської) роботи.
2. Вимоги до технічного оформлення курсової та магістерської робіт.
3. Магістр як ступінь вищої освіти.
4. Процедура захисту та оцінювання магістерської роботи.

Питання для перевірки засвоєних знань

1. У чому полягає різниця між курсовою та магістерською роботами?
2. Яке значення має курсова (магістерська) робота для здобувачів?
3. Назвіть основні вимоги до курсової (магістерської) роботи.
4. У якій послідовності потрібно виконувати курсову (магістерську) роботу?
5. На які етапи поділяється процес роботи над дослідженням?
8. З чого починається підготовчий етап над курсовою (магістерською) роботою?
9. Що таке об'єкт дослідження?
10. Що таке предмет дослідження?
11. З чим пов'язана мета дослідження?
12. Які складові визначення завдання дослідження ви знаєте?
13. Як потрібно працювати з основними літературними джерелами?
14. Коли і як потрібно писати вступ?
15. Яка головна мета висновків?
16. Які вимоги до укладання списку використаних джерел ви знаєте?
17. Яке значення додатків до курсової (магістерської) роботи?

18. Проаналізуйте порядок літературного оформлення курсової магістерської роботи.

19. Назвіть вимоги до технічного оформлення курсової (магістерської) роботи.

Запитання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст поняття «методологія». Охарактеризуйте функції методології.

2. Що таке метод наукового дослідження. У чому полягає функція методу та яке його значення?

3. Від чого залежить вибір методів для певного дослідження?

4. Типологія методів наукового дослідження.

5. Охарактеризуйте методи, які використовуються на емпіричному рівні дослідження.

6. Охарактеризуйте методи, які використовуються на теоретичному рівні дослідження.

7. У чому полягає метод «спостереження» та «порівняння».

8. Опишіть «метод словникових дефініцій».

9. Дайте визначення понять «індукція» та «дедукція».

10. Яке значення має курсова (магістерська) робота для здобувачів?

11. Назвіть основні вимоги до курсової (магістерської) роботи.

12. Поясніть, як визначають об'єкт і предмет дослідження.

13. Назвіть вимоги до укладання списку використаних джерел?

14. Проаналізуйте порядок оформлення літератури курсової (магістерської) роботи.

15. Охарактеризуйте значення додатків до курсової (магістерської) роботи?

Рекомендована література та інтернет-ресурси

Основний перелік:

1. Галян О. В. Методологія наукових досліджень фізичної терміносистеми французької мови / О. В. Галян // *Актуальні питання іноземної філології: наук. журнал*. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2020. – №12. – С. 46-51.
2. Бистрицька А. К. Основи наукових досліджень : конспект лекцій / А. К. Бистрицька. – Харків, 2012. – 75 с.
3. Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень : підруч. для бакалаврів, магістрантів і аспірантів екон. спец. вищ. навч. закл. освіти / М. Т. Білуха. – К. : АБУ, 2002. – 480 с.
4. Богдан С. К. Методи й методика лінгвостилістичних досліджень : метод. рекомендації для слухачів і керівників секції української мови / С. К. Богдан. – Луцьк, 2011. – 28 с.
5. Глущенко В. А. Лінгвістичний метод і його структура / В. А. Глущенко // *Мовознавство*. – 2010 – № 6. – С. 32–44.
6. Данилюк Н. О. Принципи та методи сучасного лінгвістичного аналізу тексту / Н. О. Данилюк // *Сучасні мово- та літературознавчі методології та нові прочитання художнього тексту : антологія* / упоряд. Л. К. Оляндер, О. В. Богданова, Ю. В. Громик, І. Ф. Штейнер. – Луцьк : Вежа-Друк, 2018. – С. 656–662.
7. Єріна А. М. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / А. М. Єріна, В. Б. Захожай, Д. Л. Єрін. – К. : ЦНЛ, 2004. – 212 с.
8. Єфремова Н. В. Методичні рекомендації до оформлення та виконання наукових робіт на здобуття кваліфікації спеціаліста (магістра) для студентів факультету романо-германської філології / Н. В. Єфремова, Л. Є. Смалько. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – 40 с.

Додатковий перелік:

1. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень: навч. посіб. для студ. вузів / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – 3-є вид., перероб. і доп. – К. : Професіонал, 2005. – 240 с.
2. Колесников О. В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / О. В. Колесников. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 144 с.
3. Колісніченко Е. В. Основи наукових досліджень : опорний конспект лекцій / Е. В. Колісніченко. – Суми, 2012. – 83 с.
4. Кочерган М. П. Методологія мовознавства. Методи мовознавчих досліджень // Кочерган М. П. Загальне мовознавство : навч. посіб. / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 2006. – 464 с.
5. Крушельницька, О. В. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / О. В. Крушельницька. – К. : Кондор, 2006. – 206 с.
6. Методичні рекомендації до організації навчально-дослідницької діяльності студентів та написання наукових робіт / О. Є. Іванашко. – Луцьк, СНУ ім. Лесі Українки, 2017. – 64 с.
https://eenu.edu.ua/sites/default/files/Files/ond_metodichka_snu_2017.pdf

ЗМІСТ

Вступ	3
Лекція №1	4
Лекція №2	7
Лекція №3	11
Практичне заняття №1	18
Практичне заняття №2	19
Практичне заняття №3	20
Запитання для самоконтролю	22
Література	23

Навчально-методичне видання

Галян Оксана Віталіївна

Методологія та організація наукових досліджень
для студентів денної та заочної форм навчання

Навчально-методичне видання

Друкується в авторській редакції

Формат 60x84 ¹/₁₆. Обсяг 1,63 ум. друк. арк., 1,48 обл.-вид. арк.
Наклад 50 пр. Зам.90. Редакція, видавець і виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. (0332) 29-90-65).
Свідоцтво Держ.комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4607 від 30.08.2013р.